

ORTA ASYA'DA MİKRO FİNANS UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof.Dr. Erhan BİRGİLİ*

Nurhodja AKBULAEV**

ÖZ

Mikrofinansmanın bölgesel kalkınma ve yoksulluğun giderilmesi konusunda önemli yere sahip olduğunu kanıtlamış olduğu düşünülür. Bununla birlikte; mikrofinansmanın bu hedeflere ulaşabilmesi ancak finansal hizmet taleplerini karşılayabileceği ölçüğe ulaşması ile mümkündür. Buna bağlı olarak; mikrofinansman sektörü; kar amacı gütmeyen bir yapıdan finansal piyasa yönelimli bir yapıya doğru değişim yaşamaktadır. Bu çalışmanın amacı Orta Asya'da yoksullukla mücadelede mikrofinansman kurumları ve mikrofinans hizmeti sunan diğer finansal kurumların doğrudan ya da dolaylı olarak yoksulluğa katkılarını ve potansiyel yönlerini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Mikrofinans, Mikrokredi, Orta Asya, Banka

ABSTRACT

Microfinance plays an important role in regional development and poverty reduction is believed to be proved. However, microfinance can achieve these goals, but it is possible to achieve the scale of financial services to meet needs. Thus, the microfinance sector is a nonprofit structure changes in the structure of the financial market-oriented life. The purpose of this study was to fight poverty in Central Asia and Caucasus mikrofinansman microfinance institutions and other financial institutions offer and the potential contribution to poverty directly or indirectly, to discuss the issues.

Key Words: Poverty, Microfinance, microcredite, East Asia, Caucasus, Bank

1. Giriş

Dünyanın gelişmekte olan ülkelerinde az gelirlilik ve fakirlik en büyük ve kısa bir zaman içerisinde aşılması gereken problemlerden olagelmektedir. Ülkede sorun olan az gelirliliğin ve fakirliğin aşılmasına yönelik dünyada mikrofinans ve mikrokredi kurumları teşkil ettirilmiştir. Mikrofinans ve mikro kredi organizasyonları gelişmekte olan ülkelerde az gelirlilik ve fakir hane halklarının krediye ulaşmasını ve söz konusu kredi yardımıyla iş açarak kendilerine istihdam sağlayarak yaşam kalitesini artırmasını amaç edinmişlerdir.

Orta Asya ülkelerinden Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan'da yeni yapılanan mikrofinans sektörü, hem finansal sektör açısından zayıflığı hem de düşük gelir seviyeleriyle mikrofinans sektörünün gelişmesi için ideal bir ortam oluşturmaktadır. Dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, yoksulluk sınırı ve altındaki ülkelerde de insanların büyük bir kısmı finansal hizmetlerden yararlanamamaktadırlar. Söz konusu yoksul insanlara finansal hizmet vermek amacıyla, anılan dört ülkede binden fazla mikrofinans kurumu faaliyet göstermektedir.

Mikrofinans Kurumları ancak, söz konusu ülkelerdeki yoksulluktan kurtulma arzusunda olan az gelirlilik insanlara ulaşması ve doğru yöntemlerin uygulanmasıyla başarılı olabilecektir.

* Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F. Fakültesi, birgili@sakarya.edu.tr

** Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, nurhoca@gmail.com

2. Mikrofinans Sistemi

Bankacılık sistemi ülkeden ülkeye önemli farklılıklar göstermekte olup, bu farklılıkları banka sayısı, uzmanlık eğilimleri ve devletin müdahale dereceleri olmak üzere üç noktada incelenmektedir (Serpil CANBAŞ,145:2001). Mikrofinans sistemini bahsedilen üç noktada incelemek mümkündür. Ancak, mikrofinans hizmeti sunan kurumlar açısından farklılıklar mevcuttur.

Bu farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olan ve mikrofinans sistemini oluşturan kurumlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Kamu ve Özel Kalkınma Bankaları;
- Tasarruf Bankaları ve Posta Tasarruf Bankaları;
- Ticari Bankalar;
- Banka Olmayan Mikrofinans Kurumları;
- Kredi birlikleri;
- Sosyal Toplum Örgütleri;
- Tefeciler.

Yukarıda sıralanan kurumlar mikrofinans kurumları başlığı altında detaylı olarak açıklanacaktır.

Mikrofinans sisteminin de klasik bankacılığında olduğu gibi müşterilerine sunduğu finansal ve finansal olmayan hizmetleri dikkate alınarak ortak eğilimleri aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir:

- Mikrofinans sistemi hemen her ülkede hızlı bir gelişme içindedir.
- Mikrofinans alanında işletmelerin bünyesinde de hızlı bir büyüme olup, mikrofinans kurumu olarak faaliyete başlayan kurumlar Banka statüsüne ulaşmaktadır.
- Bir yandan mikrofinansman alanında uzmanlaşma ağırlık kazanmakta öte yandan her türlü finansal hizmeti sunan evrensel MFK tipi yaygınlaşmaktadır.
- MFK'lar giderek uluslar arası kurum niteliği kazanmakta ve ulusal sınırların ötesinde de işlemler gerçekleştirmektedirler.
- Devlet müdahalesi hemen tüm ülkelerde azalma eğilimi göstermekte, sektörde serbestleşme yaygınlaşmaktadır.
- Ayrıca, yeni teknolojinin kullanılması, özellikle bankacılık alanında olduğu gibi elektronik işlemlerdeki gelişmeler ve artan rekabet, sektörün uluslararası finansal sistemle bütünleşmesini zorunlu kılmış ve bu doğrultuda yapısal hemde örgütsel değişimlerin gerçekleştirilmesini gerektirmiştir.

3. Mikrofinans Uygulamalarının Genel Esasları ve Tarihsel Gelişimi

Özellikle 1900'lerin ikinci yarısından sonra gerek ülkelerin gerekse Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ya da OECD gibi uluslar arası kuruluşların, geliştirmekte olan ülkelerdeki yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amaçlarıyla makro düzeyde hazırladıkları stratejilerin geçen zaman zarfında anlamlı başarılar kaydedememesi, bir yandan söz konusu stratejilerin yeniden gözden geçirilmesi ile sonuçlanırken diğer yandan ülkelerin arzulan amaçlara istikrarlı bir biçimde ulaşmalarını hedefleyen yeni yaklaşımların doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Mikrofinans, belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireylere yapılacak yardım ve bağışlar yerine, bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullanılmasını, böylelikle bir yandan bu bireylerin mevcut refah seviyelerinin artırılması, diğer yandan ise dolaylı olarak çok küçük değerlerin de üretim sürecinde kullanılması ile kişi başına milli

gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet eden ekonomik bir sistemi ifade etmektedir*.

Diğer bir ifadeyle, bir ülkede üretim sürecinde yer almayan ve mevcut koşullarda hiçbir finansal kuruluştan istifade edemeyecek durumda olan en fakir grubun geniş bir yelpazede çeşitli kamu ve özel sektör kuruluşlarınca sunulan finansal olanaklardan yasal olarak yararlandırılmaları esasına dayanan mikrofinans sistemi, bir yandan söz konusu bireylerin ekonomik anlamda bağımlı konumlarından kurtulup onları üretken hale getirerek düzenli bir gelir sahibi olmalarını teşvik etmekte, diğer yandan üretim sürecine katılan yeni işgücü sayesinde mevcut üretim kapasitesini ve dolayısıyla çıktı seviyesini arttırarak büyüme ve kalkınma gibi diğer makro ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine de yardımcı olmaktadır.

Mikrofinans yoluyla yoksullukla mücadele hareketi, 1970'li yılların ortalarında Chitagong Üniversitesi ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Yoksulluğun çok yoğun olarak yaşandığı Bangladeş'te, halkın karşı karşıya olduğu açlık ve bu durum karşısında yaşadığı çaresizlik, Prof.Dr. Yunus'u ekonomik teorilerin öngördüğü modellerin ötesinde farklı çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Yunus tarafından o yıllarda ortaya atılan çözüm önerileri, günümüzde Grameen tipi finansman modelinin temelini teşkil etmiştir. İhtiyaç sahibi 42 kişiye verilen toplam 27 Dolar tutarındaki kredi ile başlatılan proje, günümüzde dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan dev bir finansman modeline dönüşmüştür†.

Mikrofinans uygulaması, benzer nitelikteki diğer programların doğması ve 1983 yılında Grameen Bank'ın kurulması ile yeni bir kimlik kazanmış ve literatürde yeni bir yer edinmiştir. Mikrofinans uygulaması, kredi verme esasları bakımından geleneksel bankacılık sisteminden önemli ölçüde farklılaşır. Geleneksel bankacılıkta; tapu, teminat ve kefalet gibi maddi güvenceler kredi alabilmenin temel şartlarını oluştururken, mikrofinans uygulamasında söz konusu belgeler istenmez, zira bu uygulamada kişiye güven esastır. Klasik bankacılıkta kredi talep edenlerin sahip oldukları teminat miktarı arttıkça, elde edecekleri kredi miktarı da o ölçüde fazlalaşır. Mikrofinans sisteminde ise, bireyler ne kadar aza sahipse kredi almadaki şansları ve öncelikleri o ölçüde artar‡.

Mikrofinans uygulamasındaki temel hareket noktası, kredinin bir insan hakkı olduğudur. Mikrofinans modeli grup esasına dayalı bir uygulamayı içerir. Birbirini tanıyan ve krediye gereksinim duyan bireyler bir araya gelerek grup oluşumunu sağlar. Grameen tipi mikrofinans uygulamalarında grubu oluşturan birey sayısı beş olmakla birlikte, dünya genelindeki diğer uygulamalarda bu sayı toplumsal ve kültürel yapıya bağlı olarak değişebilmektedir. Söz konusu modelde kredi verme işlemi son derece basitleştirilmiştir. Kredi alan kişinin teminat gösterme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sistemde en büyük teminat grup üyeliği ve borcunu geri ödemeyen kişiye karşı oluşturulacak grup baskısıdır.

Mikrofinans uygulamasında, küçük miktarlardaki kredilerle yoksul kişilerin kendi gelir getirici faaliyetlerini oluşturmaları ve sürdürmeleri, böylelikle iktisadi hayatta üretim sürecine katılmaları hedeflenmiştir. Projenin temel mantığı, yoksul kişilerin ekonomik açıdan kendi hayatlarının devamını sağlayabilecek yeteneğe ve potansiyele sahip oldukları, ancak iş kurmak için yeterli

* R.P, CHRISSET, T.R. LYMAN. Richard RESENBERG, Microfinance Consensus Guidelines: Guiding Principles on Regulation and Supervision of Microfinance, CGAP, 2003, s5.

† M. YUNUS, Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru, (Çev.Gülden Sen), Doğan Kitapçılık, 2003, s.15-20.

‡KORKMAZ, E., BALOĞLU, B., SÜMER, K., OKTAYER, N., ÇAK, M., Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, İTO Yayınları, No. 2004-32, s.51-61

sermayeye ulaşma imkânlarının olmadığı şeklinde açıklanabilir. Grameen tipi mikrofinans uygulamasında hedef kitle, yüksek işlem maliyetleri ve risk faktöründen doğan nedenlerle geleneksel finansal sistemin dışında bırakılan kişi ve gruplardır. Ancak bunun da ötesinde, bu modelde hedef kitle daha da daraltılarak çok istisnai durumlar dışında yalnızca kadınlara yönelik bir uygulama esas alınmıştır. Özellikle geleneksel toplumlarda kadınların toplumsal hayatta pek az söz sahibi olmaları, buna karşın ailelerini geçindirmede sergiledikleri güçlü ve güvenilir yapı, cinsiyet alanında ortaya çıkan bu pozitif ayrımcılığın temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirebilmek amacıyla kendilerine sunulan fırsatları daha kolay ve samimi bir biçimde yakalamakta ve kendilerine duyulan bu güveni sarsmamak amacıyla, ellerine geçen bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmektedirler[§].

Mikrofinans sisteminin toplumdaki yoksul kesimi ve özellikle kadınların ekonomik girişimlerini desteklemesi, bu zamana kadar mevcut olan fakat ekonomik olarak göz ardı edilen bir değerini ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktadır. Bu alandaki birçok çalışma göstermiştir ki, kadınların aile gelirine katkıları, o hane halkının yoksulluktan kurtulması için önemli bir destek oluşturmaktadır. Nitekim mikrofinans literatüründe kadınların kendileri için iş imkânları oluşturmalarının teşvik edilmesinin sadece o ülkedeki GSMH'na katkıda bulunmayacağı, aynı zamanda istihdam olanakları artışını da destekleyeceği savunulmaktadır**.

Dünya uygulamalarına bakıldığında, mikrofinans modelinin gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan birçok ülkede 30 yılı aşkın bir süredir başarıyla uygulandığı görülmektedir. Bu alanda yapılan birçok araştırma; mikrokredinin yoksul hane halklarının gelirlerine ciddi katkıda bulunduğunu, menkul ve gayrimenkuller edinmelerine yardımcı olduğunu ve bu bireylerin zaman zaman meydana gelen olağanüstü negatif gelişmelerden (doğal afetler, iktisadi krizler v.s.) daha az etkilenmelerine sebep olduğunu ortaya koymuştur.

1983 yılında Grameen Bank'ın kurulmasıyla kurumsal bir kimlik kazanan mikrofinans uygulaması, geçen zaman içinde, sistemi daha etkin hale getirme yolunda bir takım dönüşümler yaşamış ve bazı yenilikleri bünyesine katmıştır. Buna örnek olarak mikro sigorta uygulaması söylenebilir.

4. Orta Asya Ülkelerindeki Mikrofinans Kurumlarının Yapısındaki Son Durum

4.1. Kazakistan'da Mikrofinans Kurumları

Kazakistan Cumhuriyetinde 1 Ocak 2011 tarihine kadar 1780 Mikrofinans Kurumu (MFK) kaydı yapılmış olup, bunlardan 1173'ü faaliyet göstermektedir. Kazakistan'da az gelirlili, yoksul ve küçük işletmelere yönelik küçük miktarlardaki finansman ihtiyaçlarını karşılayan kurumların içinde en yüksek paya mikrokredi kurumları sahip olup, 2010 yılındaki verilere göre kurum sayısı 649'dur. Ancak, kurum ve müşteri sayısı çok olmasına rağmen kredi birlikleri (kooperatifleri) kredi portföyü ile yaklaşık 9.8 milyon dolar ile en yüksek tutara sahiptir. Kredi birlikleri daha ziyade köy yerlerinde tarıma yönelik hizmet sunmaktadırlar. Mikrokredi kurumları ise ticaret işleri ile meşgul olan birey ve işletmelere hizmet sunmaktadırlar. 2010 verilerinde mikrofinans sistemi içerisinde mevduat yatırımları ya da tasarruf verileri bulunmamaktadır. Tablo 1'de de görüldüğü gibi mikrofinansman hizmeti sunan toplam 831 kurum olup, toplam kredi portföyü 1.323.312.152 ABD dolarıdır.

[§] S. HASHEMI, L. MORSHED, "Grameen Bank: A Case Study", Beyond Micro-Credit, New Economic Foundation, London, 2002, p.217.

^{**} L. STEVENSON, "Women and Economic Development: a Focus on Entrepreneurship" Journal of Development Planning, no.18, 1998, p. 121

Tablo 1. Kazakistan’da Mikrofinansman Hizmeti Sağlayan Kurumlar 2010

Kurum Türü	Statüsü	Kurum Sayısı	Aktif Müşteri Sayısı	Kredi (Borç) Portföyü ABD Doları	Ortalama Kredi Bakiyesi ABD Doları
Kredi Ortaklıkları	Kredi Birlikleri	181	3.377	976.713.486	289.265
Devlet Destekli Kalkınma Organizasyonu	Devlet Fonu	1	18.899	43.140.384	2.283
Mikrokredi Kurumları	Banka Dışı	649	94.920	303.458.282	3.197
Toplam		831	117.195	1.323.312.152	11.291,54

Kaynak: MIX ve CGAP, Mart 2011:44

4.2. Kırgızistan’da Mikrofinansman Faaliyetleri

Kırgızistan, Mikrofinans konusunda Orta Asya ülkeleri içerisinde MFK’larına yönelik geliştirilen ve kabul edilen kanunlar h m de uygulamaları açısından en uzmanlaşmış olanı olarak kabul edilmektedir. Tablo 1’ye bakıldığında Kırgızistan’da küçük miktarlarda kredi sağlayan kurumların müşteri ve kredi portföyüne göre ilk sırada mikrokredi kurumları, ikinci olarak da mikrofinans hizmeti sunan ticari bankalar gelmektedir. Bu kurumları kredi portföylerine göre kredi birlikleri ve mikrokredi ajansları takip etmektedir. Tablo 2’de ülkede mikrofinansman hizmeti sunan kurumların türü, hukuki yapıları, müşteri sayısı ve kredi portföyü sunulmaktadır. Söz konusu tabloda da görüldüğü gibi ülkede toplam 302.191.254\$’lık kredi portföyü ile 601 kurum tarafından 362.528 müşteriye hizmet sunulmaktadır.

Tablo 2. Kırgızistan’da Mikrofinans Kurumları 2010

Kurum Türü	Statüsü	Kurum Sayısı	Aktif Müşteri Sayısı	Kredi (Borç) Portföyü ABD Doları	Ortalama Kredi Bakiyesi ABD Doları
Kredi Birlikleri	Kredi Birliği	238	18.274	21.758.375	1.191
Mikrofinans Hizmeti Sunan Ticari Bankalar	Banka	3	6.458	44.496.152	6.890
Mikrokredi Ajansı	Banka Dışı	129	13.677	8.628.093	631
Mikrokredi Kurumları	Banka Dışı	226	165.705	101.418.952	612
Mikrofinans Kurumları	Banka Dışı	4	127.009	69.956.507	551
Uzmanlaşmış Mikrofinans Bankası	Banka	1	31.405	55.933.175	1.781
Toplam		601	362.528	302.191.254	834

Kaynak: Kaynak: MIX ve CGAP, Mart 2011:44

Bunların yanında ülkede mikrofinansman kurumlarının 22.547 mevduat sahibi mevcut olup, toplam 7.719.328 \$’dan oluşmaktadır. Mevduatların 781.003\$’lık kısmına kredi birlikleri, 6.938.325\$’lık mikrofinans hizmeti sunan ticari bankalar sahiptir. Görüldüğü gibi mevduat hesapları sadece iki kurumda mevcut olup, en yüksek paya da 3 adet ticari bankalar sahiptir. Ancak, söz konusu mevduat tutarının büyüklüğü az gelirlili ve yoksul kesim mevduatları olup olmadığını tam olarak tespit edilmesi gerekmektedir.

4.3. Özbekistan’da Mikrofinansman Hizmetleri

Tablo 3. Özbekistan’da Mikrofinans Hizmeti Sunan Kurumlar

Kurum Türü	Statüsü	Kurum Sayısı	Aktif Müşteri Sayısı	Kredi (Borç) Portföyü ABD Doları	Ortalama Kredi Bakiyesi ABD Doları
Kredi Birlikleri	Kredi Birliği	103	52.965	121.792.000	2.299
Mikrofinans Hizmeti Sunan Ticari Bankalar	Banka	2	7.478	37.409.306	5.003
Mikrokredi Kurumları	Banka Dışı	32	9.574	3.853.000	402
Uzmanlaşmış Mikrofinans Bankası	Banka	1	42.051	63.753.095	1.516
Toplam		138	112.068	226.807.401	2.024

Kaynak: Kaynak: MIX ve CGAP, Mart 2011:s45

Tablo 4’te görüldüğü gibi, Orta Asya ülkeleri içerisinde en yüksek nüfusa, doğal kaynaklara ve verimli topraklara sahip olmasına rağmen Özbekistan da Mikrofinans hizmeti veren kurum sayısı oldukça düşük olup, sadece 32 kurumdandır oluşmaktadır. Ancak, müşteri sayısının ve kredi portföyünün kurum sayısına göre yüksek olması, alınan kredilerin daha ziyade orta ölçekli tarım ve çiftlikler için kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca mikrofinans kurumları tarafından leasing hizmetleri de verilmektedir.

Orta Asya’da Mikrofinans Sağlayan Kurumların Ülkeye Göre Dağılımlarına bakıldığında Kazakistan ve Kırgızistan’ın açık arayla önde oldukları görülmektedir. Diğer yandan Özbekistanda kurum sayısı çok düşük iken, kurum başına ortalama müşteri sayısında ise açık ara öndedir.

İncelenen dört ülkede Orta Asya’da Mikrofinans Sağlayan Kurumlar, sayı açısından (533’er adet ile) Mikrofinans Kurumları ve Kredi Kurumlarıdır. Kurum Başına Ortalama Müşteri açısından ise Özel Bankalar en önde gelenidir.

4.4. Tacikistan’da Mikrofinansman

Tablo 3. Tacikistan’da Mikrofinans Hizmeti Sunan Kurumlar

Kurum Türü	Statüsü	Kurum Sayısı	Aktif Müşteri Sayısı	Kredi (Borç) Portföyü ABD Doları	Ortalama Kredi Bakiyesi ABD Doları
Mikrofinans Hizmeti Sunan Ticari Bankalar	Banka	4	14.700	54.664.175	3.719
Mikro Tasarruf Kurumu	Banka Dışı	37	34.946	30.778.915	881
Mikrokredi Fonu	Banka Dışı	44	24.120	10.163.365	421
Mikrokredi Organizasyonları	Banka Dışı	42	55.797	50.043.753	897
Uzmanlaşmış Mikrofinans Bankası	Banka	1	11.546	20.541.969	1.779
Toplam		128	141.109	166.192.177	1.178

Kaynak: Kaynak: MIX ve CGAP, Mart 2011:s44

Tacikistan söz konusu ülkeler içerisinde siyasi ve ekonomik açıdan en zor durumda olanıdır. Bu nedenle, Mikrofinans Hizmeti veren kurum sayısı çok az olup, toplam 52 kurumdandır. Buna bağlı olarak da müşteri ve kredi profilinde de düşük rakamlar söz konusudur. Ülkenin halk savaşından yeni çıkışı ve tarlalarının büyük bir kısmı mayınlardan temizlenememesi buna sebep olarak gösterilebilir.

Tacikistan Cumhuriyetinde Mikrofinans Kurumları ve faaliyetleri ile ilgili yasalarını hazırlarken Kırgızistan'daki mevcut yasayı örnek aldığından bu konuda ortak yönleri bulunmakta olup, sektörün gelişmesine olumlu şartlar sağlamaktadır. Ancak, Mikrofinans Kurumu oluşturarak faaliyete başlamaları için belirlenen asgari sermaye tutarı çok az olarak belirlenmiştir. Bunun sonucunda ülkedeki finans sektörü boşluğunu fırsat bilen sermaye sahipleri kar elde arzusuyla mikrogirişim şeklini almış bulunmaktadır. Bu tür girişimleri engellemek için büyük çaptaki mikrofinans kurumlarının faiz indirimi yapmaları gerekecektir. Söz konusu faiz indirimi nedeniyle karşılaşılabilecek zararların büyük bir kısmını devlet karşılayamayacağından ertelenmiştir.

Tablo 4. Orta Asya'da Mikrofinans Kurumlarının Ulaştığı Yoksullar Oranı

Ülke	Nüfus (milyon kişi)	Yoksulluk %	Kurumların Kapsadığı %
Kazakistan	15.3	34.1	3.76
Kırgızistan	5.2	40.6	8.29
Özbekistan	26.5	27.2	0.83
Toplam	53.7	31.9	2.85

Kaynak: CAC, MIX Market, World Development Indicators, 2008

Tablo 9'da görüldüğü gibi Mikrofinans Kurumları ulaştığı yoksul oranı ile Kırgızistan %8.29 ile en yüksek paya sahiptir. Kazakistan'ı Tacikistan %2.21 ile takip etmektedir. Özbekistan'da daha önce bahsettiğimiz gibi kredi müşterilerinin büyük bir kısmı orta ölçekli girişimcilerden oluşmaktadır.

5. Finans Kaynakları

1990'lı yılların ortalarında Orta Aya Ülkelerinde sadece 11 donar acentesi mevcuttu. Donarlar tarafından bu ülkelere 2000-2006 yıllarında verilen toplam finansal kaynaklar 600 milyon ABD dolarını oluşturmaktadır. Mayıs 2007 yılında yapılan araştırmalara göre söz konusu kaynakların %60'ı kullanılmıştır. Kazakistan orta ve düşük gelir seviyesi ile Yabancı Kurumlardan sağlanan kaynakların büyük payını almıştır. Tacikistan siyasi, ekonomik ve diğer yönlerden en zor hem de kötü durumda olmasına rağmen en az paya sahip olmuştur. Buna sebep olarak ülkedeki birçok etken gösterilebilir.

Tablo 5. Kaynakların Ülkelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Toplam kaynak içindeki %
Kazakistan	33
Kırgızistan	24
Özbekistan	28

Kaynak: Orta Asya Mikrofinans Merkezinin araştırmaları (CAC), 2006.

Finansal kaynakları %87'si dört büyük kurum (AKIB ve Dünya Finans Kurumu, USAID ve Dünya Bankası) tarafından verilmiştir.

Tablo 6.Orta Asya Mikrofinans Kurumlarının Finansal Kaynakları ve Maliyeti

Araç Kaynakları ve Maliyeti		Kredi Borçları ABD Doları		Ortalama Maliyeti	Vade (Ortalama Ay)
Kaynak	Türleri	2005	2006	2006	2006
Yabancı	Finansal Kurumlar	32,808,016	50,144,458	%10.2	140
	Banka Dışı Kurumlar	15,823,515	12,491,081	% 10.9	51
	Fonlar	3,567,199	32,754,206	%9.4	42
	Devlet Kaynakları Ve Banka	51,740			
Yabancı Kaynaklar Toplamı		52,250,470	95,389,745	%9.7	98
Yerel Kaynaklar	Ticari Bankalar	13,345,694	43,907,936	%12.4	31
	Devlet Kaynakları Ve Banka	10,759,535	8,748,799	%10.5	
	Fonlar	320,400	843,728	%14.7	21
	Banka Dışı kaynaklar	19,370	20,749	%12.2	
Yerel Kaynak Toplamı		24,444,999	53,521,212		30
Toplam		76,695,469	148,910,957	%10.8	86

2006 yılı itibariyle, Orta Asya Mikrofinans Kurumlarının Finansal Kaynakları ve Maliyeti açısından en yüksek kaynak maliyetinin % 14,7 ile yerel fonlar olduğu, en düşük kaynak maliyetinin ise % 9,4 ile yabancı fonlar olduğu görülmektedir. Diğer yandan en yüksek ortalama vadeyi 140 günle Yabancı Finansal Kurumlar sağlarken, en kısa vadeyi ise 21 günle Yerel Fonlar sağlamaktadır.

6. Hukuki Düzen

Kırgızistan'da 1999 yılında "Kredi Birlikleri", 2005'te "Kırgızistan Mikrofinans Kurumları ile ilgili" kanun tasarıları hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Kazakistan'da ise 2003 yılında "Mikrokredi Kurumları" ile ilgili kanun, Özbekistan'da da 2006 yılında mikrofinansman faaliyetleri sağlayacak kurumlara yönelik kanunlar kabul edilmiştir.

Bu kanunların temel amaçları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Mikrofinansman hizmeti sunan kurum sayısını arttırmak;
- Piyasada ihtiyaç duyulan kredi ürünlerini doyum noktasına ulaştırmak;
- Bankalardan finansman ihtiyaçlarını karşılamayan kesimin finansal ihtiyaçlarını karşılayacak ve ulaşımlarını kolaylaştıracak ortam oluşturmaktır.

Mikrofinans organizasyonları 2006 yılında Özbekistan hariç hukuki açıdan sektörün gelişmesini engelleyecek büyük bir sorunla karşılaşmamışlardır. Kazakistan'da azami kredi miktarı artırılarak aylık 8.200 ABD doları olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Bu sebeple ülkedeki mikrofinans kurumları orta ve küçük ölçekli işletmelere daha fazla kredi vererek kredi portföylerini artırma imkânı bulmuşlardır. Mikrofinans sektörü ülkede gelişen finans sektörü ile iç içe olmaya başlamıştır. Ayrıca Kazakistan da Mikrofinans Kurumlarının mecburi lisanlaşma ve denetiminin

kaldırılmasıyla Ticari Bankalar da yasaya uygun bir şekilde şubelerini mikrokredi kurumları olarak yeniden yapılandırmışlardır. Söz konusu yapılanmadaki temel amaç verilecek kredi maliyetlerini indirmektir.

Özbekistan'da mevcut yasalar ve sürekli engel oluşturacak şekilde değişen kanunlar mikrofinans sektörünün gelişimini zorlaştırmaktadır. Ülkedeki siyasi durumlardan dolayı kredi portföyünün yarısına sahip olan yabancı mikrofinans kurumlarının çoğu 2006 yılında kapatılmıştır. Yerel kurumlar da kaydını yeni şartlarla gerçekleştirene kadar faaliyetlerine 8 ay süreliğine ara vererek 2007 bahar mevsiminde yeniden kredi vermeye başlamışlardır.

Sonuç ve Öneri

Orta Asya Ülkelerinin ekonomisinde önemli yer tutmaya başlayan mikrofinans kurumları görüldüğü gibi önemli bir gelişme göstererek, sektör halini almış bulunmaktadır. Mikrofinans hizmeti vererek yoksulluğu azaltma çabasında olan kurumların küçük hem de kar amaçlı mikro girişimlerin de çoğaldığı gözden kaçmamaktadır. Bunun delili de kurumların kapsadığı yoksul kesimi yüzdesinin düşük olduğudur. Ancak, bu organizasyonların hedef kitlesi olan işsizlerin ve yoksul hane halklarının krediden yararlanabilmeleri hem de kurumların bu sosyal amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için bazı sorunların aşılması gerekmektedir. Söz konusu sorunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Faiz oranının yüksekliği;
- Halkın ülkedeki finans sektörüne olan güvensizliği;
- Ülke ekonomisine göre asgari ve azami kredi tutarlarındaki dengesizlik;
- Hizmet eksikliği.

Yukarıda sayılan sorunları aşılabilmesi için aşağıdaki uygulamalar yapılabilir:

- Verilmesi gereken kredi tutarı en az müşterinin günde kazanabileceği ve bu kazancından günlük faiz borcu hem de günlük ihtiyacını karşılayabilecek seviyede olmalıdır;
- İnsanlar birbirleriyle müşterisi olduğu mikrofinans kurumları aracılığıyla şehirler ve ülkeler arası para transferi yapabilmelidirler;
- Mikrofinans Kurumları tarafından müşterilerine mevduat hesabı açılmasının yanı sıra emeklilik, sağlık ve mal kaybı risklerinden koruyacak mikrosigorta hizmetleri de verilmelidir;
- Kredi müşterilerine kısa süreli kurslar verilerek mikrofinans kurumları hakkında bilgi verilmelidir;
- Grup oluşturulduğunda Bangladeş Gramen Bank uygulamasında olduğu gibi grup başkanları arasında belli bir dönemlerde toplantılar yapılarak geleceğe yönelik yenilikler ve amaçları belirlenmelidir;
- Kurumlar amacının yoksulluğu azaltma yönünde olduğunu ispat ederek halkın güvenini kazanmalıdır;
- En önemlilerinden biri de mikrofinans kurumları başarılarını analiz ederken kredi geri dönüşüm oranına göre değil müşterilerinin hayatında olumlu gelişmeler olup olmadığına önem vermelidirler.

Kaynaklar:

C.Can Aktan (Ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002.

G. Abdukadirova “Obzor rınka mikrokreditovaniya v Kırgızskoy Respublike Bankovski vestnik, sayı 6: yıl 2002 s:54 Bişkek

KORKMAZ, E., BALOĞLU, B., SÜMER, K., OKTAYER, N., ÇAK, M., Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, İTO Yayınları, No:32, 2004.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 33 Kasım – Aralık 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

M. YUNUS, Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru, (Çev.Gülden Sen), Doğan Kitapçılık, 2003.

S. HASHEMI, L. MORSHED, “Grameen Bank: A Case Study”, Beyond Micro-Credit, New Economic Foundation, London, 2002.

R.P, CHRISSET, T.R. LYMAN. Richard RESENBERG, Microfinance Consensus Guidelines: Guiding Principles on Regulation and Supervision of Microfinance, CGAP, 2003.

Microfinance Information Exchange (MIX), 2005

Microfinance Information Exchange (MIX), Kasım 2006

Microfinance Information Exchange (MIX), Şubat 2008

Международный семинар по охвату финансовыми услугами Центральной Азии, Закавказья и Южной Азии Урумчи, КНР 12-14 июля 2011 г.

Microfinance Information Exchange, Inc. ve CGAP “Восточная Европа и Центральная Азия: Анализ и сравнительные показатели микрофинансирования – 2010” Март 2011

Natsionalny istatistiçeskiy komitet Kırgızskoy Respubliki (po rezultatom obsledovaniyu domaşnih hoziastv 2001g.)

“Natsionalny Otchet” çeloveçeskoe razvitie v gornih rayonah Kırgızskoy Respubliki, 2002 Bişkek

The Microcredit Summit, Declaration of Support, February 2.4.1997.

"Fakirlik edebiyatı yapmam ben zenginim" Birol Uzunay - b.uzunay@aksiyon.com.tr

<http://court.by/vestnik/2-2003/obzor.html> 09/04/2004

<http://www.bankaciyiz.biz/modules.php?name=News&file=article&sid=264>

http://www.bddk.org.tr/turkce/duyurular/basinaciklamasi/16052003_bddk_2.htm

<http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/Mikrofinans.doc>

<http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/duzenlemetaslamlari/MikroFinansKurulusKanunTaslak.doc>

<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/mikrogirisimci.doc>

<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/turkiyede-istihdam.htm>

http://www.ceterisparibus.net/banka_finans/makaleler.htm